

رزم آرا و انگلیسی ها، چند سند نویافته

رحیم نیکبخت

چکیده: در بررسی‌هایی که جهت انجام امور مربوط به همایش بزرگداشت پنجاهمین سالگرد شهادت نواب صفوی و یارانش در میان اسناد متعدد ایشان (بیش از هفت هزار برگ سند) در آرشیو مرکز اسناد انقلاب اسلامی صورت گرفت چند برگ سند مهم که ترجمه اسناد مربوط به شرکت نفت در ارتباط با رزم‌آرا به دست آمد. نظر به اهمیت موضوع این اسناد بازنویسی و در معرض استفاده پژوهشگران و محققان تاریخ معاصر قرار می‌گیرد. اسناد بدون هیچ گونه دخل و تصرفی فقط با افزودن معادل شمسی تاریخ‌های میلادی خود به اندازه کافی گویا بوده نیاز به توضیح اضافی ندارند ().

[سند شماره 1]

وزارت دادگستری

یادداشت

جناب آقای شهید دی دادستان شهرستان تهران

چهار برگ مستخرجه و ترجمه اسناد مربوط به شرکت سابق نفت را که

ارتباط با رزم‌آرا دارد برحسب قرار بازپرس به پیوست ارسال می‌شود.

[امضا] 31.2.9

[مهر] تاریخ ثبت 8303

31.2.30

شرح فوق را آقای اکرمی رئیس دفتر اداره بازرسی کل کشور

و مترجم رسمی به دادسرا به انضمام اوراق پیوست فرستاده‌اند

31.2.9

شهبدي

دفتر

چهار برگ ترجمه و هفت برگ مستخرجه به زبان انگلیسی به شعبه مربوطه بازرسی ارسال شود
31.2.9 شهبدي

دفتر در پرونده مربوطه بایگانی شود [امضا] 31.2.9

ترجمه‌های پیوست اداری است و الصاق تمبر ضرورت ندارد؛ بازپرس شعبه 1 تهران [امضا] (3) #

[سند شماره 2]

[نشان شیر و خورشید]

وزارت دادگستری

مستخرجه از پرونده شماره 56 شرکت سابق نفت راجع به سئوالاتي که سفیر انگلیس به رزم‌آرا داده است که از وزارت خارجه خواسته شود

سئوالاتي که نخست وزیر راجع به ملی کردن صنعت نفت به وزارتخانه‌های ایران فرستاده است.

سئوالات اضافی که به او توصیه شده است.

از لحاظ فنی

1- آیا مهندسین معدن‌شناس ایرانی به قدر کفایت هستند که بتوانند موقعیت و محل چاه‌های نفت را ترسیم و نقشه‌برداری نمایند؟

2- در اثر ملی کردن صنعت نفت قیمت تولید و حجم بازار آن چه خواهد شد؟

3- چقدر متخصصین ایرانی و خارجی از طرف شرکت نفت ایران و انگلیس استخدام شده‌اند و این نسبت را چگونه می‌توان با شرکت نفت ایران مقایسه نمود.

از لحاظ سیاسی

1- آیا سیاست پسندیده است که از الغاء یک جانبه قرارداد دفاع نمود؟

2- آیا سیاست پسندیده است که روابط بین ایران و انگلیس را تضعیف یا قطع نمود؟

از لحاظ مالی و اقتصادی

1 چند عائله مستقیماً یا من غیرمستقیم از صنعت نفت اعاشه می‌نمایند؟

2- چه مقدار درآمد می‌بایستی در سال‌های 1949 [1328]، 1950 [1329] از قرارداد الحاقی عاید ایران گردد؟

3- در صورت ملی کردن صنعت نفت با چه مبلغی می‌توان خسارات شرکت نفت را جبران نمود؟

4- آیا دولت ایران موفق به گرفتن قرضه شده و ربح آن از چه طریق تضمین می‌شود؟

5- سرمایه که باید صنعت نفت را به کار اندازد از چه منبعی به دست خواهد آمد.

ترجمه مطابق است [امضا] 31.2.7 31.2.30 نمره 8303

صحت امضای آقای اکرمی مترجم رسمی زبان انگلیسی وزارت

دادگستري گواهي مي شود [ناخوانا]

اداري است (4)#

[سند شماره 3]

[نشان شير و خورشيد]

وزارت دادگستري

مستخرجه از ثبت وقايع ايام كه از روي پرونده شركت نفت راجع به ملاقاتها و مذاكرات است استخراج شد.

يادداشتهاي مربوط به 19[50.9.27 تا 19[50.10.2] 1329.7.5 تا 1329.7.10] راجع به ملاقاتهاي رزم آرا با اعلي حضرت براي گرفتن قول جهت انحلال مجلس، پايان (مستشار نظامي سفارت كبراي انگليس) به ما اطلاع مي دهند كه نخست وزير از فشار آوردن به اعلي حضرت براي دادن قول در اين زمينه كه مي تواند آن را به عنوان تهديد در مقابل وكلا به كاربرد هنوز نااميد نشده است.

ترجمه مطابق است [امضا] 13[31.2.7] 31.2.30 نمره 8303

[مهر] صحت امضاي آقاي اكرمي مترجم رسمي زبان انگليسي وزارت دادگستري

گواهي مي شود [امضا] اداره دفتر كل وزارتي [مهر] اداره دفتر كل وزارت دادگستري

اداري است دبیرخانه (5)#

[سند شماره 4]

[نشان شير و خورشيد]

وزارت دادگستري

مستخرجه تلگرافي كه از طرف وزارت خارجه انگليس به سفير كبير انگليس به ايران مخابره و در پرونده شركت سابق نفت بايگاني است.

به تاريخ پنجم مارس 1951 [1329.12.14]

پيرو جلسه كه در وزارت امور خارجه در روز جمعه دوم مارس تشكيل و نمايندگان وزارت امور خارجه و وزارت سوخت و نيروي برق و خزانه داري و بانك انگليس در آن حضور داشتند تلگرافي به مضمون زير خطاب به سفير كبير انگليس در تهران مخابره گرديد:

1- اینجانب پیشنهاد شما را که متذکر شده‌اید شخصاً با رزم‌آرا برای حل قضیه نفت مساعدت نمایند تقدیر می‌نمایم ولی هرگونه تصمیمی که اتخاذ و مربوط به قانونی نبودن ملی کردن صنعت نفت نباشد از طرف دولت اعلیحضرت پادشاه انگلستان پذیرفته نخواهد شد از جریان امر معلوم است که شما در موضوع شرایط تصمیمی که ممکن است اتخاذ شود رزم‌آرا راتحت تأثیر خود قرار داده‌اید. هیچ گونه امتیازی بین صلاحیت شخصی و رسمی شما گذارده نخواهد شد و حتی باید فرض شود که تصمیمی که اتخاذ می‌شود مورد پشتیبانی دولت اعلی حضرت پادشاه انگلستان قرار خواهد گرفت.

2- بنابراین هرگاه هر نوع تصمیمی را به رزم‌آرا توصیه می‌نمایند اینجانب ترجیح می‌دهم که براساس اسناد تلگراف اینجانب باشد (با توجه به قسمت‌اخیر تلگراف سربند نوشته شده است پیشنهاد باید براساس نصف و نصف باشد)

3- در هر حال شما نباید شاه و رزم‌آرا، را راجع به احساسات دولت اعلی حضرت پادشاه انگلستان بی‌خبر بگذارند و مخصوصاً باید غیرقانونی بودن صنعت نفت را تصریح نموده و بار دیگر تأکید نمایند که موضوع شرکت و مساعدت اخیر [ناخوانا] معلوم نشده است. شما باید جداً تأکید نمائید که امیدوارید رزم‌آرا در موقع مذاکره با کمیسیون نفت قولی را که داده گزارش آن را داده‌اید عملی نموده و ترتیباتی بدهید که اظهارات او در جراید و رادیو کاملاً منعکس گردد.

ترجمه مطابق است [امضا] 31.2.9 نمره 31.3.308303

[مهر] صحت امضای آقای اکرمی مترجم رسمی زبان انگلیسی وزارت دادگستری گواهی می‌شود. اداره دفتر کل وزارت [مهر] اداره دفتر کل وزارت دادگستری

اداری است. دبیرخانه (6)#

[سند شماره 5]

[نشان شیر و خورشید]

وزارت دادگستری

مستخرجه از گزارش عملیات شرکت نفت [ناخوانا] که به مرکز شرکت درلندن ارسال شده است

به تاریخ 51.3.14 [1329.12.23] محرمانه

وضعیت ایران از لحاظ امتیاز- طرز نزدیک شدن به افکار عمومی درایران.

1- تماس با اشخاص

الف - با ادارات

از لحاظ سیاست امور نماینده کل شرکت تماس خود را با اعضای دولت به حداکثر نزدیک ساخته است.

علا و بر ملاقات‌های اتفاقی با اعلی‌حضرت، مساعی نماینده کل از این حیث موجب گردید که در مدت نخست وزیری رزم‌آرا مرتباً نخست‌وزیر و وزیر دارایی را هر هفته جداگانه ملاقات نموده و با هر یک بحث مفصلي راجع به جریان اوضاع بنماید مثلاً دفاعی که فروهر در تاریخ 26 دسامبر [5 دي ماه 1329] از قرارداد الحاقی (7) نمود نتیجه مستقیم چنین ملاقات‌هایی بوده است. تحت سرپرستی نماینده کل، کارمندان وابسته با او تماس خود را با مأمورین دولت افزوده‌اند.

ضمناً نماینده کل به یک عده [از] اعضاء اداری که برای این منظور انتخاب شده‌اند اجازه داده است برای آشنا ساختن مأمورین مذکور با حقایق در هر فرصتی استفاده نمایند. بالنتیجه اطلاعات زیادی مبنی بر حقایق امور که در دفتر نماینده کل تهیه شده برحسب تقاضا به ادارات دولتی ایران داده شده یا آن که برای آن‌ها فرستاده شده است و آن‌ها هم این اطلاعات را در اسناد دولتی گنجانده‌اند بدیهی است این ترتیب عقیده مقامات مسئول راتحت تأثیر قرار داده است. جواب‌های فروهر به مصدق در دسامبر [1950] دي ماه 1329] و جواب‌های رزم‌آرا به مصدق در فوریه 1951 [بهمن 1329] و بسیاری از نظریات «متخصصین» که رزم‌آرا در تاریخ سوم مارس [12.12.1329] برای کمیسیون نفت قرائت نمود نمونه‌هایی از این اطلاعات بوده است.

ترجمه مطابق است [امضا] 31.2.7 نمره 31.2.308303

صحت امضای آقای اکرمی مترجم رسمی زبان انگلیسی وزارت دادگستری

گواهی می‌شود اداره دفتر کل وزارت [امضا] [مهر] اداره دفتر کل وزارت

اداری است دادگستری دبیرخانه (8)

(1) مشاور علمی معاونت پژوهشی مرکز اسناد انقلاب اسلامی.

(2) برای اطلاع بیشتر در این مورد رک به: روح‌الله حسینیان، بیست سال تکاپوی اسلام شیعی در ایران (1340-1320)، تهران، مرکز اسناد انقلاب اسلامی، چاپ دوم، 1384. (3) آرشیو مرکز اسناد انقلاب اسلامی پرونده شماره بازیابی 639 سند شماره 46 متن انگلیسی گزارش‌ها در همان پرونده سندهای شماره 51 الی 57 وجود دارد.

(4) همان، سند شماره 47.

(5) همان، سند شماره 49.

(6) همان، سند شماره 48.

(7) رک به: حسینیان، پیشین، صص 99-100.

(8) همان، سند شماره 5

<http://www.historylib.com/Site/SViewDocument.aspx?DocID=712&RT=List>

History Site of Mirhadi hoseini